

Александър КУЮМДЖИЕВ

Институт за изследване на изкуствата –
Българска академия на науките

ИКОНИ НА ЙОАН ОТ ГАБРОВО В ПИРОТ И СТАНИЧЕНЕ

Ключови думи: *Йоан Попниколов, Йоан Попрайков, зографи, църкви, Сърбия, кондика, Нишавска митрополия, Самоков*

Абстракт: Зографът Йоан от Габрово (Йоан Попниколов) е почти неизвестен днес, тъй като голяма част от иконите му се приписват на Йоан Попович (Попрайков) от гр. Елена. В процеса на възстановяване на неговото творчество се оказа, че той е работил за църквата „Рождество Христово“ в Пирот, вероятно през 1849 г. Негово дело са иконите от апостолския ред на иконостаса, както и поне една празнична и една царска икони. Той е изработил и две царски икони, намиращи се в средновековната църква „Св. Никола“ (днес „Св. Петка“) в близкото до Пирот с. Станичене, които вероятно са пренесени там от пиротската църква.

Зографът, подписвал произведенията си предимно на гръцки с името „Йоан от Габрово“ всъщност е габровския майстор Йоан Попниколов. Той е слабо познат днес¹, тъй като десетилетия наред творчеството му се приписва на Йоан Попович от гр. Елена². Объркването между двамата се дължи на иконата Св. Георги с житийни сцени (1826) от Гложенския манастир, в която Йоан Попниколов се е подписал на църковнославянски като „Йоан Попович от Габрово“³. Този подпис обаче

е идентичен с иконата на съименника му Богородица Одигитрия (1820) от Капиновския манастир, която е подписана „Йоан Попович от Елена“⁴. Съвпадението на имената е дало основание да се смята в литературата, че двете икони са работени от един и същ зограф, родом от гр. Елена, който за известно време е живял в Габрово, поради което посочва и това селище за свой произход⁵. Но всички икони, подписани с името на Йоан от Габрово, имат съществени разлики в стилово отношение спрямо произведенията на зографа от Елена⁶. За съжаление изследователите не са обърнали внимание на това несъответствие, тъй като Йоан Попович от Елена винаги е бил много по-известния днес зограф. А и единствено за него се е мислило, че се подписва като Попович⁷. Вероятно затова и никой не е съобразил, че това име не е фамилията на еленския майстор, която е Попрайков, а типично за XIX в., той се е подписвал понякога като Попович, тъй като баща му е бил свещеник⁸. Същата професия обаче е имал и бащата на Йоан от Габрово, който се е казвал Никола⁹. Поради това

⁴ Й. Попгеоргиев, *Два съседни манастира – Къпиновски манастир „Св. Никола“, Плаковски манастир „Св. Илия“*. – Периодическо списание, кн. 68, 1907, 304.

⁵ А. Василиев, *Български възрожденски майстори*. С., 1965, 549; П. Стефанов, *Разградският зограф Иван Попрайков – живот и дейност*. – В: Култова архитектура и изкуство в Североизточна България (XV–XX век). С., 2006, 147.

⁶ А. Куюмджиев, *Творчески метаморфози*, 369–394.

⁷ А. Василиев, *Български*, 549; А. Ахмаджова, *Творчеството на Йоан Попович*. (дипломна работа), НХА „Н. Павлович“, София, 1996, 25–26; П. Стефанов, *Разградският зограф*, 146–147.

⁸ П. Стефанов, *Разградският зограф*, 147.

⁹ П. Стефанов, *Един неизвестен художник*, 44.

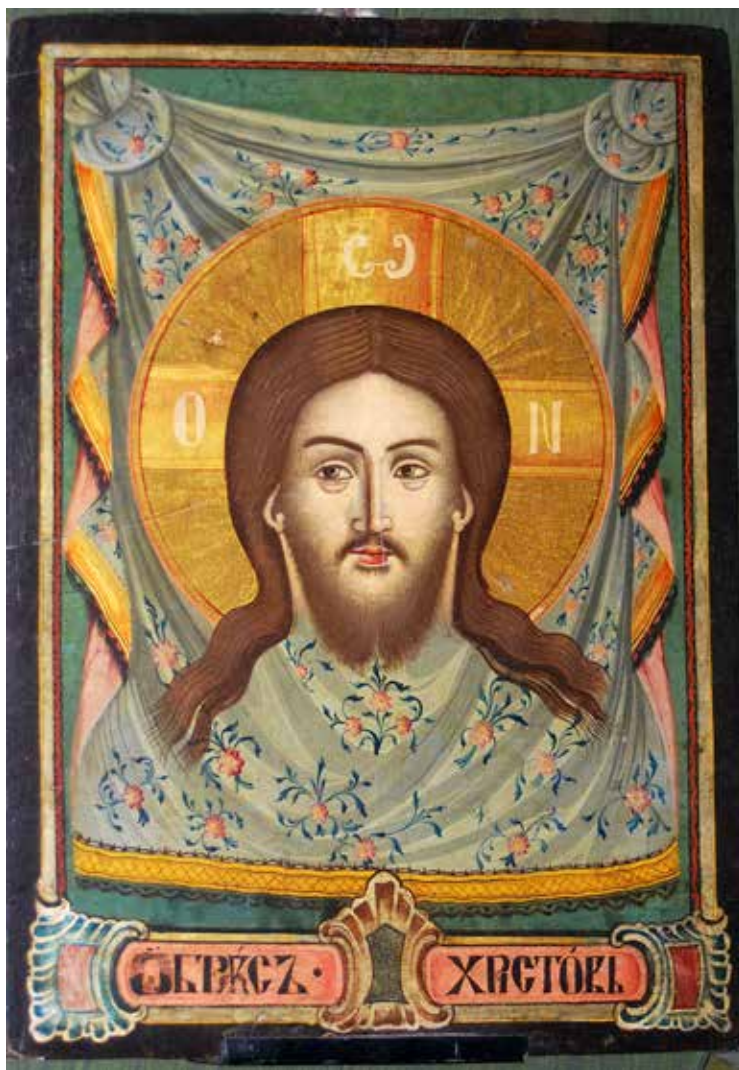
¹ П. Стефанов, *Един неизвестен художник – Иван Попниколов от Габрово*. – Изкуство, бр. 8, 1981, 43–44.

² А. Куюмджиев, *Творчески метаморфози: зографите Йоан Попович от гр. Елена и Йоан Попниколов от Габрово*. – В: *Метаморфози. Изкуствоведски четения 2023*. I. Старо изкуство. С., 2024, 369–394.

³ Подписът днес не е запазен. Вж. D. Zaprzalska, *Composite Icons in the Collections of Bulgarian Museums and Monasteries*. – В: *Метаморфози. Изкуствоведски четения 2023*. I. Старо изкуство. С., 2024, 464. Съхранен е по препис на П. Мутафчиев, вж. П. Мутафчиев, *Из нашите старопланински манастири*. – В: Мутафчиев, П. Избрани произведения. Т. 2. С., 1973, 361.

и синът му се е подписал веднъж по този начин, но иконата му автоматично е привнесена към творчеството на съименника му от гр. Елена¹⁰. А оттам и останалите му произведения са приписани на Йоан Попрайков. Така, поради недоглеждане, творчеството на двама зографи които нямат нищо общо помежду си е смесено в едно. И изкуствено е създадена удивителната като количество продукция на Йоан Попрайков от Елена, за когото се смята, че е изработил над 500 произведения¹¹.

Днес знаем вече, че този начин на подписване не е изключение, което срещаме само при двамата майстори. Вероятно даже е съществувала практика зографите, които са синове на свещеници, да се подписват с фамилията Попович. Защото такъв пример имаме и при сина на поп Павел от Шипка, който също се е подписал като „Николай Попович“ през 1869 г. върху иконата Св. Никола от църквата „Св. Димитър“ в кв. Етъра, Габрово¹². От друга страна, за смесването на двамата зографи немалко значение е имала и липсата на яснота за творчеството на Йоан Попниколов. Малкото му известни произведения са объркани от П. Стефанов, който го е смятал за ученик на Йоан Попович от гр. Елена и му е приписал икони, работени от други майстори. Сред тях например е иконата Христос Вседържител от църквата „Св. Неделя“ в Ловеч¹³. Тя е единствената публикувана с фотография от П. Стефанов, поради което представата за стиловите характеристики на произведенията на Йоан Попниколов е била напълно погрешна още при въвеждането му в научно обращение. А това на практика е изключвало възможността дори и да се предположи, че този зограф е идентичен с Йоан от Габрово. Още по-голямо затруднение е създавал фактът, че от Йоан не е известна и нито една икона, която да е подписана с неговата фамилия – Попниколов. Цялото му име е познато единствено от запазените извори, свързани с плащанията на изработените от него икони за църквата

1. Убрус, икона от църквата „Св. Петка“, с. Лесичарка, днес в СМРЗИ – Трявна, Йоан Попниколов (сн. Мариела Стойкова)

„Св. Петка“ в с. Лесичарка¹⁴ (ил. 1) и сметките на Ловешкото училище от 1852 г., които се отнасят пък до иконите му от тамошната църква „Св. Неделя“¹⁵. (ил. 2) В тях зографът е записан като „Иванчо поп Никола“. И едва при сравнението на иконите от тези две църкви с иконите на Йоан от Габрово, зографът може да бъде идентифициран, а впоследствие и да се разplete сложната митология, довела до приписването на неговите произведения на Йоан Попович от гр. Елена.

На този фон е напълно логично, че за биографията и творчеството на Йоан Попниколов е известно много малко. В литературата той е споменат за пръв път от А. Мартинов, който смята, че зографът е работил най-интензивно през 40-те

¹⁰ А. Василиев, *Български*, 549; А. Ахмаджова, *Творчеството на Йоан Попович*, 25-26; П. Стефанов, *Разградският зограф*, 146-147.

¹¹ П. Стефанов, *Разградският зограф*, 149.

¹² А. Дойкин, *Художественото наследство от Възраждането в храм „Св. Йоан Предтеча“ в гр. Габрово*. (докторска дисертация), Велико Търново, 2020, 40.

¹³ П. Стефанов, *Един неизвестен художник*, 44.

¹⁴ Н. Ковачев, *Местните названия в Габровско*. С., 1965, 21.

¹⁵ М. Неделчев, *Развой на учебното дело в Ловеч до Освобождението*. – В: Ловеч и Ловчанско. Историческо и културно описание, кн. 3, С., 1931, 105.

2. Св. Неделя, икона от църквата „Св. Неделя“, Ловеч, 1851-1852, Йоан Попниколов (сн. Мариела Стойкова)

години на XIX в.¹⁶ Според А. Василиев, той е бил хаджия и учител на Иванчо х. Василев от същото селище¹⁷. П. Стефанов посочва още биографични данни за Йоан, но поради това, че те са предполагаеми или направо грешни, няма да ги споменаваме тук. Всички автори обаче черпят информация от ръкописните „Бележки“ на Н. Каранешев, съхранявани в Държавния архив във Велико Търново, които датират от 1923 г.¹⁸ и по своята същност не представляват изворови данни. Така на този етап от познанията ни за зографа се налага да правим изводи за неговата биография на базата на известните му произведения, въпреки че творчеството му все още е в процес на изясняване. (ил. 3) Ясно е обаче, че част от него представляват иконите на

¹⁶ А. Мартинов, *Габрово през Възраждането*. С., 1940, 77.

¹⁷ А. Василиев, *Български*, 558.

¹⁸ РДА – Велико Търново, ф. 932, оп. 1, а. е. 115, л. 1-4.

3. Св. св. Козма и Дамян, икона от Дряново, днес в СМРЗИ – Трявна, Йоан Попниколов (сн. Мариела Стойкова)

зографа, които се намират в Пирот и Станичене¹⁹ и могат да му се припишат по стилови белези. (ил. 4, 5)

В църквата „Рождество Христово“ (Пазарска или Стара църква) в Пирот, дело на Йоан Попниколов са иконите от апостолския ред на иконостаса. Става въпрос за 12 апостолски икони, Богородица, св. Йоан Кръстител и Новозаветна Троица, която е разположена в средата на реда и замества Христовия образ²⁰. (ил. 6, 7, 8) От същия зограф в празничния ред на иконостаса е запазена още една икона – Св. св. Козма и Дамян, чийто кти-

¹⁹ Специална благодарност дължа на М. Стойкова, която ми обърна внимание върху тези икони и ми предостави снимки от тях.

²⁰ Опис на иконите вж. у Т. Зебић, *Визуелни идентитет Пирота у XIX веку*. (Докторска дисертација). Београд, 2020, 147. На горния празничен ред има още апостолски икони, които са дело на друг майстор.

4. Св. Богородица, детайл от апостолския ред на иконостаса в Пазарската църква, Пирот. Йоан Попниколов (сн. Мариела Стойкова)

5. Св. Богородица, детайл от икона от Лясковския манастир, Йоан Попниколов (сн. Иван Ванев)

торски надпис не се разчита изцяло, поради което остава неясно от кой еснаф е дарена тя. (ил. 9) Отново негова е и иконата Апостолски събор от царския ред. (ил. 10) Нито една от иконите не е подписана или датирана, а единичните икони от празничния и царския ред на иконостаса създават сериозно затруднение в изясняването на датиранието на тези произведения и вида на поръчката, която е била отправена към габровския майстор.

Църквата е строена през 1834 г.²¹, а иконостасът ѝ днес е съставен от икони, работени в различно време и от различни зографи. Най-многобройни сред тях са тези правени от Йоан иконописец от Самоков, който е изписал и изображенията на евангелистите на амвона²². Само иконата му Св. Йоан Рилски с житийни сцени е датирана от 1843 г., а за плащания конкретно към самоковския майстор в кондиката на Нишавската митрополия има данни за същата година²³. Те обаче със сигурност

не изчерпват всички записи в нея, които трябва да се отнесат към неговата работа²⁴.

Е. Генова атрибуира като дело на Димитър Христов от Самоков и пет царски икони от църквата²⁵, но Т. Зебић е напълно права, че името на този зограф не се споменава в кондиката на митрополията²⁶. В сметководния тефтер на Димитър обаче има бележки, че той трябва да взема 70 гроша от Пирот за 1830 г. и 242 гроша за нещо изработено през 1835 г.²⁷ Поради това Т. Зебић приема, че към 1836 г. могат да се отнесат евентуално двете основни царски икони на Христос и Богородица, които са били необходими за богослужбното функциониране на иконостаса и затова са изработени по-рано²⁸.

Излишно е да се оспорва атрибуцията на Е. Генова, въпреки че нито един от записите в Нишавската кондика, които засягат плащанията към зографите за изработване на икони не отговаря по години или сума на записаното в тефтера на Димитър Христов. Защото е възможно неговата работа да не е отразена в кондиката или плащането да е отбелязано на части, които да не отговарят

²¹ Б. Лилић, *Из прошлости српске православне цркве југоисточне Србије*, Ниш, 2008, 22; Т. Зебић, *Визуелни идентитет Пирота*, 118.

²² Е. Генова, *Второто поколение зографи от Самоковската живописна школа. Димитър Христов Зограф, Йоан Николов Иконописец, Костадин Петровић Вальов*. С., 2012, 179-180; Т. Зебић, *Визуелни идентитет Пирота*, 132, 134-135, 140-144.

²³ *Тефтер Нишавске митрополије*, прир. И. Николић, Пирот, 1976, 16.

²⁴ Т. Зебић, *Визуелни идентитет Пирота*, 142.

²⁵ Е. Генова, *Второто поколение*, 90.

²⁶ Т. Зебић, *Визуелни идентитет Пирота*, 142-143.

²⁷ И. Гергова, *Сметководният тефтер на самоковския зограф Димитър Христов*. – *Известия на държавните архиви*, 88, 2004, 291, 293.

²⁸ Т. Зебић, *Визуелни идентитет Пирота*, 143-144.

6. Ап. Вартоломей, икона от Пазарската църква в Пирот. Йоан Попниколов (сн. Мариела Стойкова)

7. Ап. Павел, икона от Пазарската църква в Пирот. Йоан Попниколов (сн. Мариела Стойкова)

на сумите от тефтера на зографа. Така например в кондиката са отбелязани суми платени за икони от Самоков през 1836 и 1837 години²⁹, както и други плащания на „иконописци“ за почти всички последващи години до 1850 г., без ясно уточнение на имената им и селищата, от които произхождат. Дори само от това е очевидно, че сведенията в кондиката, свързани с изработването на икони, все още не са проследени и анализирани напълно, нито са съотнесени към конкретни произведения. Подобен пропуск е налице и по отношение на информацията за заплащанията на зографи, която не е разтълкувана съвсем точно още при публикацията на самия извор. В кондиката например никъде не се споменава името на Захарий зограф от Самоков, нито пише, че са платени пари за изработването на икони, на който и да било зограф с това име от Самоков. Подвеждащо в случая вероятно е било смесването на информацията от два отделни записа. В първия е казано, че са дадени 200 гроша през 1836 г. „за иконе апостоли от Самоков“³⁰. Във втория е записано, че през 1838 г. са дадени 220 гроша на „Захарию за апостоли у самоков“³¹. Тълкувайки обобщено информацията от двата записа, И. Николич посочва в увода си, че за някаква икона са изплатили на Захарий в Самоков 220 гроша³². В резултат на това, Т. Зебич приписва предполагаемо апостолските икони от Пиротската църква на Захарий зограф, въпреки че сама се съмнява в тази атрибуция и отбелязва, че в сметководните записки на самия

8. Ап. Андрей, икона от Пазарската църква в Пирот. Йоан Попниколов (сн. Мариела Стойкова)

Захарий няма информация за негова работа в Пирот³³. Всъщност, обаче, във втория запис изобщо не се уточнява дали става въпрос за заплащане за изработването на икони или парите са дадени на някой си Захарий в Самоков, който и да е той и за каквото и да са били предназначени. Освен това, посочената сума от 220 гроша е различна от тази в предния запис, която е 200 гроша. Различни са и годините на двете плащания – 1836 и 1838 г., като тук очевидно става въпрос за две несвързани помежду си плащания. Само първото от тях засяга изработването на икони, докато второто плащане от 1838 г. вероятно е за някой си Захарий, нами-

²⁹ Тефтер, 3, 5.

³⁰ Пак там, 3.

³¹ Пак там, 7.

³² Пак там, XIV.

³³ Т. Зебић, *Визуелни идентитет Пирота*, 140-141. А. Василиев, *Български*, 364-394; Р. Русева, *Зографски наръчник на Захари Зограф (НАИМ № 11) – съдържание и приложение*. – Проблеми на изкуството, бр. 4, 2010, 9-14.

рац се в Самоков, на когото са дадени пари за 30 юни, когато е празника на св. Апостоли. Защото трябва да има предвид, че споменаването на църковни празници е обичаен начин да се датират такива записи в подобни извори, включително и в тази кондика, където този подход се среща много често. Освен това в регистъра направен от И. Николич няма отбелязан зограф с името Захарий в цялата кондика³⁴, което ясно показва, че самият автор е обобщил по инерция информацията от двата записа в увода си. Така връзката между името Захарий, Самоков и изработването на икони всъщност не съществува, а в подкрепа на това е и очевидната липса на икони от Захарий зограф в Пазарската църква, справедливо озадачила и Т. Зебич.

Няма как да определим към кои произведения може да се отнася поне първият запис от 1836 г. – „200 гроша за иконе апостоли от Самоков“. Наглед той засяга изработването именно на иконите от апостолския ред на иконостаса. Не можем да го свържем обаче с апостолския ред изработен от Йоан Попниколов, защото зографът няма никаква връзка със Самоков. А и ако погледнем другите записи в Нишавската кондика, където например са отбелязани 150 гр. „на Самоков за иконе“ за 1837 г. или 130 гр. „за икону дадохмо сти тома“ през 1840 г.³⁵, което очевидно засяга изработването на царската икона с образа на този светец от самоковския зограф Йоан иконописец, става ясно, че сумата от 200 гр. е прекалено малка за изработването на цял апостолски ред икони. Затова е по-вероятно тя да се отнася само до заплащането на една икона със сюжета Апостолски събор. Само като съвпадение може да отбележим, че точно иконата с тази композиция днес е единствената сред царските на иконостаса, която е работена от Йоан Попниколов. Затова съществува хипотетична вероятност на нейно място да е имало икона с този сюжет, дело на някого от самоковските зографи от 1836 г., която да е била повредена впоследствие, поради което по-късно допълнително да е поръчана нова икона на габровския майстор.

³⁴ *Тефтер*, 172. В кондиката се споменават двама различни свещеници с това име, единият от които може да е бил в Самоков по това време и да е получил там 220 гроша за празника.

³⁵ Пак там, 5, 11.

9. Св. св. Козма и Дамян, икона от празничния ред на иконостаса в Пазарската църква в Пирот. Йоан Попниколов (сн. Мариела Стойкова)

В кондиката на Нишавската митрополия няма данни, които категорично можем да свържем с плащане към Йоан Попниколов. Сред многобройните записи, засягащи изработването на икони³⁶, които трябва детайлно да бъдат анализирани в бъдеще, за периода януари-октомври 1849 г. е записано плащане от 910 гроша „за икони на йована иконописца“³⁷. Това е единственото сведение, което можем да свържем с изработването на апостолския ред икони от Йоан от Габрово, тъй като в записаното не е посочен Самоков, а плащанията към Йоан Иконописец изглеждат приключват през предната година³⁸. При това сведение има и друг запис за 744 гроша дадени „за варак“³⁹. В сметките от декември 1849 – до края на април 1850 г., е

³⁶ Пак там, на много места.

³⁷ Пак там, 141.

³⁸ Е. Попова, *Икони от Йоан Николов иконописец в Царибродско*. – Паметници, реставрация, музеи, бр. 3, 2004, 24; Т. Зебић, *Визуелни идентитет Пирота*, 142.

³⁹ *Тефтер*, 143.

10. Апостолски събор, икона от царския ред на иконостаса в Пазарската църква в Пирот.
Йоан Попниколов (сн. Мариела Стойкова)

налице нов запис от 779 гроша, платени „на майстор йована изографа“⁴⁰. Този запис се свързва в литературата с плащане към Йоан иконописец от Самоков⁴¹, но това изобщо не е уточнено в самия извор. Затова остава възможно и той да е свързан със заплащане към габровския зограф, тъй като очевидно Йоан е изработил поне още една царска икона и вероятно повече от една празнични икони, въпреки, че те не са ни познати към този момент. Ако приемем, че тези сведения се отнасят до работата на Йоан от Габрово, то тогава той ще е изработил своите произведения вероятно през 1849 г., за да може да получи заплащането си за тях през 1849–1850 г. За съжаление, това предположение не може да бъде потвърдено чрез втори извор, но се вписва сред малкото датирани произведения на зографа без да им противоречи.

Накрая тук ще отбележим, че на празничния ред на иконостаса в Пиротската църква е запазена и една икона на Христос с апостоли, която може безспорно да се атрибуира като дело на светогорския зограф Митрофан от Хиос. (ил. 11) Вероятно тя произхожда от старата пиротска църква, до

която е построена новата⁴², тъй като несъмнено датира някъде от последната четвърт на XVIII в. Макар и единично произведение, тя не е изолиран пример за работа на светогорски майстори в църквата. Защото на малкия иконостас в женското отделение са се намирали иконите Христос Велик архиерей с апостоли и Богородица на трон с пророци⁴³, които могат да се припишат на Макарий от Галатиста и вероятно датират също от последната четвърт на XVIII в. А в комбинация, трите икони вече отчетливо повдигат въпроса за художествените връзки между Пирот и Света гора, които най-вероятно се дължат на Хиландарския метох в града⁴⁴, тъй като и двамата зографи са работили за този светогорски манастир⁴⁵.

⁴² Т. Зебић, *Визуелни идентитет Пирота*, 118-119, с литература.

⁴³ Зебић, Т. *Две престоне иконе из женске цркве Христовог рођења у Пироту*. – Саопштења XLVIII-2016, Београд, 2016, 315-328.

⁴⁴ Б. Лилић, *Хиландарски метох у Пироту у време ослободилачког покрета у Грчкој (1814-1821)*. – Седма казивања о Светој Гори, Београд, 2011, 133-155.

⁴⁵ А. Куюмджиев, *Произведения на светогорски зографи в България (1750-1850)*. С., 2021, 142-164, 249-291.

⁴⁰ Пак там, 143.

⁴¹ Пак там, 173. Е. Попова, *Икони от Йоан Николов*, 24; Т. Зебић, *Визуелни идентитет Пирота*, 142.

11. Христос на трон с апостоли, икона от празничния ред на иконостаса в Пазарската църква в Пирот. Последна четвърт на XVIII в. Митрофан от Хиос (сн. Мариела Стойкова)

Появата на икони от габровския майстор в Пирот наглед не трябва да се приема като инцидентно явление. Защото на царския ред на иконостаса в средновековната църква „Св. Никола“ в близкото до Пирот с. Станичене⁴⁶, се намира иконата Христос Вседържител⁴⁷, която също може да се атрибуира като работа на Йоан Попников. В по-старата литература се смята, че иконостасът в

тази църква е изработен през 1865 г.⁴⁸, но Т. Зебич предполага, че е правен през 30-те – 40-те години на века, тъй като иконите от него са дело на самоковския зограф Йоан иконописец и би трябвало да са работени паралелно с тези от църквата в Пирот⁴⁹. Иконите от иконостаса в Станичене обаче са изписани в различно време, а иконостасът наистина изглежда изработен през втората половина на XIX в. и съответства на най-късните икони, заемащи апостолския му ред. Освен това от Йоан иконописец има само две икони в църквата. Това са патронната икона Св. Петка и Св. Йоан Кръстител, която стои на царския ред на иконостаса. На Йоан от Габрово пък може да се атрибуира и

⁴⁶ Църквата е препосветена по-късно на св. Петка. За нея вж. Р. Лубинковић, *Црква Светог Николе у Станичењу*. – Зограф 15, 1984, 76-84. За иконостаса ѝ вж. М. Лазић, *Иконостас и иконе храма Свете Петке у Станичењу*. – В: Поповић, М., С. Габелић, Б. Цветковић, Б. Поповић. *Црква Светог Николе у Станичењу*. Београд, 2005, 217-228.

⁴⁷ Описана у М. Лазић, *Иконостас*, 220, размери 85,5x50 см.

⁴⁸ Р. Тричковић, *Манастири у околини Пирота крајем 16 века*. – Зограф 12, Београд, 1981, 81-88.

⁴⁹ Т. Зебић, *Визуелни идентитет Пирота*, 113.

втора икона, намираща се в църквата, на която отново е изобразена св. Петка, и която е с идентични размери с Христовата му икона от царския ред. Останалите икони в църквата са по-късни⁵⁰, като е очевидно, че за този малък иконостас не е бил специално изработен комплект от икони, дело на един и същ зограф и правен по едно и също време. Наличието на две двойки икони от самоковския и габровския майстор, които се препокриват частично и като сюжет, провокира мисълта, че те не са били резултат от специални и отделни поръчки отправени към всеки един от зографите. Много по-вероятно е иконите не само да датират от годините, в които двамата работят за Пазарската църква в Пирот, но и да са правени точно за нея, а не за църквата в Станичене.

А по-късно, във връзка с направата на нов иконостас в средновековната църква, те може би са били пренесени в Станичене, за да окомплектоват част от царския ред и вероятно един проскинетарий. Макар и недоказуема днес, тази версия би трябвало действително да датира иконите на Йоан иконописец от 30-те – 40-те години на XIX в., а тези на Йоан от Габрово от 1849 г. Така, до откриването на други произведения на габровския зограф на територията на Сърбия и по-специално в Пирот и околността, засега се налага да приемем, че работата му за Пазарската църква е инцидентна и не води до нови поръчки, за разлика от творчеството на самоковския му съименник, оставил множество свои икони в региона.

⁵⁰ М. Лазиф, *Иконостас*, 222-224.

Александар КУЈУМЦИЕВ

ИКОНИ НА ЈОВАН ОД ГАБРОВО ВО ПИРОТ И СТАНИЧЕЊЕ

Резиме

Зографот Јован од Габрово (Јован Попников) денес е речиси непознат мајстор, бидејќи голем дел од неговите икони му се припишуваат на Јован Попович (Попрајков) од градот Елена. Причината за оваа грешка е совпаѓањето на имињата на двајцата мајстори, кои се потпишале во различни икони на ист начин како „Јован Попович“, но на крајот од потписите тие како потекло ги посочиле Габрово и градот Елена, соодветно. Меѓутоа, истражувачите не обрнале внимание на недоследностите во стилот на двете дела, поради што сметале дека се работи за истиот сликар, родум од градот Елена, кој го променил своето живеалиште. Како резултат на ова недоразбирање, денес делото на Јован Попович од градот Елена

брои повеќе од 500 дела, од кои голем дел всушност припаѓаат на раката на неговиот истоименик Габрово.

Иконите на Јован Габровски допрва треба да се прецизираат, но во процесот на нивно истражување најдовме на неговите дела од црквата „Рождество Христово“ во Пирот, кои не се потпишани, но најверојатно датираат од 1849 година. Неговото дело таму се иконите од апостолскиот ред на иконостасот, најмалку една празнична и една царска икона. Веројатно дел од оваа порачка се и двете икони кои се наоѓаат во средновековната црква „Св. Никола“ (денес „Св. Петка“) во село Станичење, кај Пирот.

Alexander KUYUMDZHIEV

ICONS OF IOAN OF GABROVO IN PIROT AND STANIČENJE

Summary

The icon painter Ioan of Gabrovo (Ioan Popnikolov) is an almost unknown master in present times, as most of his icons are attributed to Ioan Popovich (Popraikov) of the town of Elena. The reason for this error is the coincidence in the names of the two masters, who signed themselves in two different icons in the same way as “Ioan Popovich”, but at the end of their signatures they indicate respectively Gabrovo and the town of Elena as their origin. The researchers, however, did not pay attention to the discrepancies in the style of the two works, which is why they considered that it was the same master, a native of Elena, who changed his residence. As a result of this misunderstanding, today the oeuvre of

Ioan Popovich of Elena numbers over 500 works, most of which actually belong to the hand of his Gabrovo namesake.

We have yet to clarify Ioan of Gabrovo's icons, but in the process of researching them we came across his works from the Nativity Church in Pirot, which are unsigned and probably date from 1849. His work there includes the icons of the apostolic row of the iconostasis, at least one festal and one royal icon. Probably part of this commission are also two icons that are in the medieval church of St. Nicholas (today St. Petka) in the village of Staničenje near the town of Pirot.